

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Кафедра германської і фіно-угорської філології**

**КОРОЛЬОВА А. В.**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ОК  
“ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО”**

<b>Спеціальність</b>	<b>035 Філологія</b>
<b>Спеціалізація</b>	035.04 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька (для денної форми)  035.051 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – іспанська 035.052 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – італійська 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька
<b>рівень вищої освіти</b>	<b>другий (магістерський)</b>
<b>ОПП</b>	Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова) Сучасні філологічні студії (англійська мова і друга іноземна мова): лінгвістика та перекладознавство Сучасні філологічні студії (німецька мова і друга іноземна мова): лінгвістика та перекладознавство  Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії та міжкультурна комунікація (іспанська / італійська / французька мова і друга іноземна мова)

Навчально-методичний комплекс (НМК) розроблений доктором філол. наук, професором, проректором з наукової роботи та міжнародного співробітництва Київського національного лінгвістичного університету Корольовою Аллою Валер'янівною на підставі Робочої програми навчальної дисципліни “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство”.

НМК із дисципліни “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” рекомендовано для студентів спеціальності 035 Філологія денної та заочної форм навчання.

Метою ОК є розширення й поглиблення знань у здобувачів з історії становлення порівняльно-історичної наукової парадигми і відкриття у лінгвістиці порівняльно-історичного методу, а також трансформації технік цього методу для виконання нових завдань когнітивної лінгвокомпаративістики.

НМК із ОК “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” містить пояснювальну записку, тематичні плани лекційних занять із переліком проблемно-дискусійних питань, плани семінарських занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, приклад модульної контрольної роботи, питання, що виносяться на залік, а також список рекомендованої літератури.

© Київський національний  
лінгвістичний університет,  
2023

© Корольова А. В., 2023

## ЗМІСТ

Пояснювальна записка . . . . .	4
Тематичний план . . . . .	7
Структура навчальної дисципліни. . . . .	8
Розрахунок рейтингових балів . . . . .	9
Плани лекційних занять . . . . .	11
Плани семінарських занять із завданнями для самостійної роботи здобувачів . . . . .	17
Позааудиторна самостійна робота . . . . .	28
Приклад модульної контрольної роботи та критерії її оцінювання. . . . .	32
Список питань, що виносяться на залік . . . . .	35
Список рекомендованої літератури . . . . .	39

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Начвально-метоличний комплекс із дисципліни “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” відповідає вимогам підготовки фахівців у сфері лінгвістики, літературознавства і перекладознавства.

**Метою** вивчення дисципліни є розширення та поглиблення знань у здобувачів з історії становлення порівняльно-історичної наукової парадигми і відкриття у лінгвістиці порівняльно-історичного методу як методологічного шляху для аналізу процесів мовної дивергенції і конвергенції та як інструменту, на основі якого вдалося розробити генеалогічні класифікації мов світу (близько 150 мовних сімей), встановити три принципи споріднення мов: генетичний, ареальний, загальнокультурний, а також сформувані наукові уявлення про критерії розробки морфолого-типологічної класифікації мов світу та про ностратичну гіпотезу щодо принципу масового споріднення мов, верифікованого на основі методу діахронічної інтепретації етимона першого ступеня (ностратичного етимона).

Основними **завданнями** вивчення дисципліни “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” є:

– актуалізація лінгвокомпаративних компетентностей студентів магістратури у лекційному режимі питання-відповідь з історії становлення теоретичної лінгвістики (її основних положень, сформульованих В. фон Гумбольдтом), зокрема зі здобутками порівняльно-історичної наукової парадигми, яка стала першим науковим етапом у систематизації теоретичних концепцій щодо різних стадій (виникнення, становлення та вдосконалення) розвитку мов світу: полісинтетичних, ізолятивних (кореневих), агглютинативних, флективних;

– вдосконалення методологічно-етимологічних компетентностей студентів магістратури, пов’язаних з їхніми вміннями працювати з етимологічними словниками і коректно коментувати етапи застосування етимологами порівняльно-історичного методу у реконструкції (внутрішній і зовнішній) протоіндоєвропейського, прототюркського, протосемітського етимонів, а також прамовного етимона на рівні конкретних груп мов, які входять до певної мовної родини: прагерманського етимона, прароманського, праслов’янського тощо;

– набуття нових лінгвоконтрастивних компетентностей шляхом застосування зіставно-типологічного методу для аналізу мов, зокрема першого його етапу – вибору *tertium comparationis* – основи синхронного зіставлення явищ як у споріднених, так і неспоріднених мовах різних морфолого-типологічних класів, другого етапу – зіставної інтерпретації мовного матеріалу і третього етапу – встановлення типових закономірностей і відмінностей у результаті зіставлення;

– апробація і застосування набутих лінгво-, макро- і когнітивно-компаративних компетентностей у подальшій професійній і науковій діяльності магістра.

Лекції курсу мають проблемно-творчий характер і спрямовують магістрів на вивчення основних питань з історії та теорії мовознавчої науки з урахуванням її історичного минулого та сучасного стану. Семінарські заняття, що є складовою частиною навчального курсу, мають інтерактивний характер, спрямовують на опрацювання теоретичних положень курсу, на виконання практичних завдань із реконструкції мовних фактів споріднених і неспоріднених мов.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

– **знати** теоретико-методологічні засади та ключові проблеми лінгво-, макро- і когнітивної компаративістики, її представників, різні підходи до об'єднання мов світу у сім'ї й макросім'ї, проводити аналогії між результатами генетичного, типологічного і масового порівняння мов світу, ідентифікувати архетипи й етимони різних ступенів.

Вивчаючи, студенти повинні:

– **вміти**: оперувати термінологічним апаратом лінгво-, макро- і когнітивної компаративістики – складовими порівняльно-історичного і типологічного мовознавства у практичному і теоретичному аспектах для визначення і вирішення ключових проблем цієї сфери знання, працювати з етимологічними джерелами і правильно коментувати версії походження слів та диференціювати представлені етимологами результати внутрішньої і зовнішньої реконструкції етимонів; визначати *tertium comparationis*, здійснювати зіставну інтерпретацію мовних одиниць: споріднених і неспоріднених мов, встановлювати типологічні закономірності й відмінності за результатами зіставлення у контексті сучасних лінгвістичних, культурологічних, антропологічних, історичних тощо знань.

– **володіти навичками**: опрацювання етимологічних версій походження слів виучуваної та української мов, зокрема аналізу роботи з фонеморфологічними комплексами, реконструйованими на основі залученого до порівняння генетичного матеріалу; виявлення фонологічних закономірностей (фонологічних законів) у генетичних рефlekсах від більш давнього стану до сучасного; вибору *tertium comparationis* для конкретного зіставного аспекту мовних одиниць та виявлення ступенів аломорфізму й ізоморфізму; виконання процедур семантико-когнітивної реконструкції різних структур свідомості носіїв виучуваної і української мов (за даними мовних форм: від найдавніших станів до сучасного стану); класифікувати універсалії і унікалії на основі стослівного списку М. Сводеша та індексів Дж. Грінберга; застосування здобутих знань у наукових (магістерських) дослідженнях, у практиці вивчення і викладання іноземних мов, у перекладацькій (навчальній і професійній діяльності).

Вивчення дисципліни “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” базується на принципах кредитно-модульної системи, яка сприяє систематичному та динамічному засвоєнню студентами навчального матеріалу, з використанням модульної технології навчання та рейтингового оцінювання якості засвоєння навчального матеріалу.

Рейтингова система оцінювання дозволяє врахувати як поточну підготовку студентів до аудиторних занять, так і визначити рівень засвоєння студентами навчального матеріалу окремого змістового модуля. Підсумкова (залікова) оцінка визначається за рейтинговими показниками.

Самостійна робота студентів забезпечується системою навчально-методичних матеріалів, передбачених для вивчення дисципліни “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство”, і організується за двома формами: позааудиторна та аудиторна самостійна робота студентів.

## ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, спеціалізація, освітня програма, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма	заочна форма
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки		
Модулів – 1	<p style="text-align: center;"><i>Спеціальності</i> <b>035. Філологія</b> <i>Спеціалізації</i></p> <p>035.04 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська</p> <p><b>ОПІ</b> Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)</p> <p>035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська</p> <p>035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька (для денної форми)</p> <p>035.051 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – іспанська</p> <p>035.052 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – італійська</p> <p>035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька</p>	<b>Рік підготовки:</b>	
Змістових модулів – 1		1	1
Загальна кількість годин – 90		<b>Семестр</b>	
		2-й	2-й
	<b>Лекції</b>		
	20 год.	4 год.	
	<b>Семінарські</b>		
	10 год.	4 год.	
	<b>Самостійна робота</b>		
	60 год.	82 год.	
	<b>Індивідуальні завдання</b>		
	<b>Лекції</b>		
	20 год.	2 год.	
	<b>Семінарські</b>		
	10 год.	2 год.	
	<b>Самостійна робота</b>		
	60 год.	86 год.	
	<b>Індивідуальні завдання</b>		
	Вид контролю: залік		

## СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

### Тематичний план занять

**для ОПШ Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)**

№ і назва теми (включно з темами, винесеними на самостійне опрацювання)	Кількість годин							
	денна форма				Заочна форма			
	Разом	у тому числі			Разом	у тому числі		
		лекції	семінарські заняття	самостій- на робота		лекції	семінарські заняття	самостій- на робота
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<b>Модуль 1</b>								
<b>Змістовий модуль 1. Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство</b>								
Тема 1. Лінгвістичний компаративізм: структура та етапи розвитку	16	4	2	10	16	2		14
Тема 2. Лінгвістична концепція В. фон Гумбольдта та її значення для розробки морфолого-типологічної класифікації мов світу	12	2	2	8	12			12
Тема 3. Версії походження індоєвропейців та імовірні території їхньої локалізації за даними палеолінгвістики	16	4		12	12			12
Тема 4. Методи лінгвокомпаративістики	16	4	2	10	12			14
Тема 5. Зіставно-типологічний метод та його процедури	14	2	2	10	20	2	2	16
Тема 6. Когнітивна лінгвокомпаративістика: нова теорія реконструкції	16	4	2	10	18		2	16
Разом годин за модулем 1	90	20	10	60	90	4	4	82
Усього годин	90	20	10	60	90	4	4	82



## СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

### Тематичний план занять

#### для ОПП

Сучасні філологічні студії (англійська мова і друга іноземна мова): лінгвістика та перекладознавство

Сучасні філологічні студії (німецька мова і друга іноземна мова): лінгвістика та перекладознавство

Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії та міжкультурна комунікація (іспанська / італійська / французька мова і друга іноземна мова)

№ і назва теми (включно з темами, винесеними на самостійне опрацювання)	Кількість годин							
	денна форма				Заочна форма			
	Разом	у тому числі			Разом	у тому числі		
		лекції	семінарські заняття	самостій- на робота		лекції	семінарські заняття	самостій- на робота
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<b>Модуль 1</b>								
<b>Змістовий модуль 1. Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство</b>								
Тема 1. Лінгвістичний компаративізм: структура та етапи розвитку	16	4	2	10	16	2		14
Тема 2. Лінгвістична концепція В. фон Гумбольдта та її значення для розробки морфолого-типологічної класифікації мов світу	12	2	2	8	12			12
Тема 3. Версії походження індоєвропейців та імовірні території їхньої локалізації за даними палеолінгвістики	16	4		12	12			12
Тема 4. Методи лінгвокомпаративістики	16	4	2	10	16			16
Тема 5. Зіставно-типологічний метод та його процедури	14	2	2	10	18		2	16
Тема 6. Когнітивна лінгвокомпаративістика: нова теорія реконструкції	16	4	2	10	16			16
Разом годин за модулем 1	90	20	10	60	90	2	2	86
Усього годин	90	20	10	60	90	2	2	86

## РОЗРАХУНОК РЕЙТИНГОВИХ БАЛІВ

Система модульно-рейтингового контролю навчальних досягнень здобувачів враховує аудиторну, самостійну роботу і МКР. У структурі кожного модуля оцінюються такі складники:

Аудиторна робота студента	Самостійна робота студента	Модульна контрольна робота
------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Рейтинг кожного модуля обчислюється однаково для всіх навчальних дисциплін.

Поточне оцінювання всіх видів навчальної діяльності студента (аудиторна робота та самостійна робота) здійснюється в національній 4-бальній шкалі – “відмінно” (“5”), “добре” (“4”), “задовільно” (“3”), “незадовільно” (“2”). Невиконання завдань самостійної роботи, невідвідування семінарських та семінарських занять позначаються “0”.

У кінці вивчення навчального матеріалу модуля напередодні заліково-екзаменаційної сесії викладач виставляє одну оцінку за аудиторну та самостійну роботу студента як середнє арифметичне з усіх поточних оцінок за ці види роботи з округленням до десятої частки. Цю оцінку викладач трансформує в **рейтинговий бал за роботу протягом семестру** шляхом помноження на **10<sup>1</sup>**. Таким чином, максимальний рейтинговий бал за роботу протягом семестру може становити **50**.

За рішенням кафедри згідно з установленими кафедрою критеріями поточне оцінювання всіх видів навчальної діяльності студента (аудиторна робота та самостійна робота) може здійснюватися за **10-бальною** шкалою (**від 0 до 10**). У кінці вивчення навчального матеріалу модуля напередодні заліково-екзаменаційної сесії викладач виставляє одну оцінку за аудиторну та самостійну роботу студента як середнє арифметичне з усіх поточних оцінок за ці види роботи з округленням до цілого числа. Цю оцінку викладач трансформує в **рейтинговий бал за роботу протягом семестру** шляхом помноження на **5<sup>2</sup>**.

Модульна контрольна робота є складником семестрового рейтингу. Наприкінці семестру всі студенти виконують модульні контрольні роботи з усіх дисциплін. Модульні контрольні роботи оцінюються в 4-бальній системі (“відмінно” (“5”), “добре” (“4”), “задовільно” (“3”), “незадовільно” (“2”)). Ці

<sup>1</sup> Наприклад, протягом семестру студент отримав за аудиторну та самостійну роботу такі оцінки: “5”, “3”, “5”, “4”, “5”, “4”. Середня арифметична оцінка становить **4,33**, з округленням до десятої частки – **4,3**. Отриману оцінку множимо на **10:4,3x10=43**. Це число є рейтинговим балом студента за роботу протягом семестру.

<sup>2</sup> Наприклад, упродовж семестру студент отримав за аудиторну та самостійну роботу такі оцінки: “3”, “5”, “7”, “6”, “9”, “8”. Середня арифметична оцінка становить **6,3**, з округленням до цілого числа – **6**. Цю оцінку множимо на **5:6x5=30**. Отримане число є рейтинговим балом студента за роботу протягом семестру.

оцінки трансформуються в **рейтинговий бал за МКР** у такий спосіб: для дисциплін, з яких передбачено підсумковий контроль у формі заліку:

<b>“відмінно”</b>	– 50 балів
<b>“добре”</b>	– 40 балів
<b>“задовільно”</b>	– 30 балів
<b>“незадовільно”</b>	– 20 балів

**Неявка на МКР** – 0 балів;

**Семестровий рейтинговий бал** є сумою рейтингового бала за роботу протягом семестру і рейтингового бала за МКР.

## ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

### ЛЕКЦІЯ 1-2 ЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПАРАТИВІЗМ: СТРУКТУРА ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ

#### Проблемно-дискусійні питання

1. Складові лінгвістичного компаративізму.
2. Лінгвокомпаративістика та індоєвропейістика.
3. Порівняльно-історичне мовознавство або генетична типологія.
4. Ареальна лінгвістика.
5. Лінгвістична типологія.
6. Ностратична лінгвістика.

#### Ключові слова:

#### основні терміни та поняття

генетична типологія (генеалогічна класифікація мов), ареальна лінгвістика, типологічна (зіставна) лінгвістика (морфологічна класифікація мов), індоєвропейістика (санскрит, споріднені мови), реконструкція прамови

#### Література

1. Глущенко В. А. (2016). Порівняльно-історичний метод в українському мовознавстві 20-х – 60-х рр. XIX ст. *Наукові праці: науково-методичний журнал. Вип. 260. Т. 272. Філологія. Мовознавство*, 21–26.
2. Капранов Я. В. (2017). Гіпотетичні версії щодо географічної локалізації ностратичної прамови. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 17, 140–153.
3. Корунець І. В. (2003). *Порівняльна типологія англійської та української мов*. Нова Книга.
4. Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (с. 294–339). Академія.
5. Матвеева С. (2020). Лінгвістична реконструкція когнітивних структур у термінознаках. *Humanities Science Current*, 2(28), 72–78. DOI: 10.24919/2308-4863.2/28.208636
6. Мельничук О. С. (Ред.) (1982–2012). *Етимологічний словник української мови* : в 7-ми т. [http://izbornyk.org.ua/djvu/etymolog\\_slovnyk.htm](http://izbornyk.org.ua/djvu/etymolog_slovnyk.htm)
7. Холодов О. В. (2008). Теоретичні проблеми дослідження субстрату в європейському мовознавстві XIX – XX століть (Автореф. дис. канд. філол. наук, Донецький національний університет).
8. Школяренко В. І. (2019). Актуальні питання сучасної лінгвістики: порівняльно-історичний, лінгвокультурологічний і комунікативно-прагматичний аспекти. СумДПУ імені А. С. Макаренка.

9. Buffart H., Jacobs H. (2021). A Gestalt Theory Approach to Structure in Language. *Hypothesis and Theory*, 12, 1–25.
10. Greenhill S. J. (2011). Levenshtein distances fail to identify language relationships accurately. *Computational Linguistics*, 37(4), 689–698.

### ЛЕКЦІЯ 3

## ЛІНГВІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ В. ФОН ГУМБОЛЬДТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗРОБКИ МОРФОЛОГО-ТИПОЛОГІЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ МОВ СВІТУ

#### Проблемно-дискусійні питання

1. Перша лінгвістична праця “Про порівняльне вивчення мов стосовно різних епох їхнього розвитку” та антропологічний погляд на мову.
2. Стадіальна концепція розвитку мов світу.
3. Поняття внутрішньої форми мови.

#### Ключові слова:

#### основні терміни та поняття

стадіальна концепція розвитку мов, поняття внутрішньої та зовнішньої форми мови, ізолюючі (кореневі) мови, інкорпоруючі мови, аглютинативні мови, флективні мови, антропологічний підхід до мови

#### Література

1. Гумбольдт В. фон. (2000). *Избранные труды по языкознанию* (Г. В. Рамишвили, Ред. и Пер.). ОАО ИГ “Прогресс”.
2. Гумбольдт В. фон. (1984). *О сравнительном изучении языков применительно к различным эпохам их развития*. <http://philologos.narod.ru/classics/humboldt.htm>
3. Гумбольдт В. фон. (1985). *Язык и философия культуры*. Прогресс.

### ЛЕКЦІЯ 4-5

## ВЕРСІЇ ПОХОДЖЕННЯ ІНДОЄВРОПЕЙЦІВ ТА ІМОВІРНІ ТЕРИТОРІЇ ЇХНЬОЇ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ЗА ДАНИМИ ПАЛЕОЛІНГВІСТИКИ

#### Проблемно-дискусійні питання

1. Історія пошуків індоєвропейської прабатьківщини.
2. Індоєвропейці та їх територіальна локалізація за даними палеолінгвістики.
3. Лінгвістичні контакти праіндоєвропейців.
4. Аналіз сучасних версій походження праіндоєвропейців.

**Ключові слова:**  
**основні терміни та поняття**

індоєвропейістика, палеолінгвістика,  
праіндоєвропейська територія /  
батьківщина

### Література

1. Гамкрелідзе Т. В., Иванов Вяч. Вс. (2013). Индоевропейская прародина и расселение индоевропейцев: полвека исследований и обсуждений. *Вопросы языкового родства*, 9, 109–136.
2. Дыбо В. А. (2013). Диалектное членение праиндоевропейского языка по акцентологическим данным. *Вопросы языкового родства*, 9, 93-108.
3. Дьяконов И. М. (1982). О прародине носителей индоевропейских диалектов. *Вестник Древней Истории*, 3, 3–30; 4, 11–25.
4. Залізняка Л. Л. (2005). *Археологія України*. “Либідь”.
5. Мэллори Дж. П. (1997). Индоевропейские прародины. *Вестник Древней Истории*, 1, 61–82.
6. Gimbutas M. (1985). Primary and Secondary Homeland of the Indo-Europeans. Comments on Gamkrelidze – Ivanov articles. *The Journal of Indo-European Studies*, 13(1–2), 185–202.
7. Sherrat A. G., Sherrat S. (1988). The Archaeology of Indo-Europeans: An Alternative View. *Antiquiti*, 62(236), 584–595.
8. Beekes R. S. P. (2011). *Comparative Indo-European Linguistics: An introduction* (2nd edition). John Benjamins Publishing Company.
9. Kortlandt F. (2018). The Expansion of the Indo-European Languages. *Journal of Indo - European Studies*, 46(1/2), 219–231.

## ЛЕКЦІЯ 6-7

### МЕТОДИ ЛІНГВОКОМПАРАТИВІСТИКИ

#### Проблемно-дискусійні питання

1. Порівняльно-історичний метод (компаративний, лінгвогенетичний) – генетична спорідненість мов.
2. Метод глотохронології Моріса Сводеша.
3. Борейська (ностратична) теорія В. М. Ілліча-Світича.
4. Метод лінгвістичної географії (ареальний) – територіальна спорідненість мов.

**Ключові слова:**  
**основні терміни та поняття**

порівняльно-історичний метод  
(компаративний, лінгвогенетичний),  
техніка порівняльно-історичного  
методу, фонетичний закон, прийоми  
зовнішньої і внутрішньої  
реконструкцій, індоєвропейський  
етимон, архетип, семантична  
реконструкція, етимологічна стаття

## Література

1. Глущенко В. А. (2016). Порівняльно-історичний метод в українському мовознавстві 20-х – 60-х рр. XIX ст. *Наукові праці: науково-методичний журнал. Вип. 260. Т. 272. Філологія. Мовознавство*, 21–26.
2. Долгопольский А. Б. (2013). *Индоевропейский словарь с ностратическими этимологиями: Т 1* (А. В. Дыбо, Отв. ред.; К. В. Бабаев, Ред.). Рукописные памятники Древней Руси.
3. Капранов Я. В. (2017). Методи виявлення ступенів споріднення мов. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов. Вип. 16*, 113–125. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu\\_9\\_2017\\_16\\_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_9_2017_16_16)
4. Корунець І. В. (2003). Порівняльна типологія англійської та української мов. Нова Книга.
5. Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (с. 294–339). Академія.
6. Семчинський С. В. (1996). *Загальне мовознавство*. “ОКО”.
7. Bouckaert R. et al. (2012). Mapping the origins and expansion of the Indo-European language family. *Science*, 337(6097), 957–960.
8. Greenberg J. (2002). *Indo-European and Its Closest Relatives: The Eurasiatic Language Family. Vol. II, Lexicon*. Stanford University Press.
9. Kortlandt F. (2018). The Expansion of the Indo-European Languages. *Journal of Indo – European Studies*, 46(1/2), 219–231.
10. List J.-M. (2016). Beyond cognacy: historical relations between words and their implication for phylogenetic reconstruction. *Journal of Language Evolution*, 1(2), 119–136.

## ЛЕКЦІЯ 8

### ЗІСТАВНО-ТИПОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ТА ЙОГО ПРОЦЕДУРИ

#### Проблемно-дискусійні питання

1. Наукові засади зіставного методу.
2. Передумови виникнення поняття “мовного союзу” як об’єднання мов унаслідок територіальних контактів і конвергентного розвитку мов.
3. Субстрат, адстрат і суперстрат – фактори конвергентного розвитку мов.
4. Зіставний метод (контрастивний) – сукупність технік і процедур для вивчення споріднених (генетично і територіально) і неспоріднених (різних мовних сімей) мов.
  - 4.1. Еталон зіставлення (*tertium comparationis*).
  - 4.2. Зіставна інтерпретація.
  - 4.3. Типологічна характеристика.
5. Типологія, її види.

#### Ключові слова:

зіставне мовознавство, *tertium comparationis*, зіставна інтерпретація, мовний союз, типологія

#### основні терміни та поняття

## Література

1. Гвишиани Н. Б. (2004). Контрастивные исследования современных языков и корпусная лингвистика. *Филологические науки*, 4, 59–70.
2. Корунець І. В. (2003). *Порівняльна типологія англійської та української мов*. Нова Книга.
3. Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (с. 294–339). Академія.
4. Манакин В. Н. (2004). *Сопоставительная лексикология*. Знання.
5. Мечковская Н. Б. (2003). *Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков*. Флинта: Наука.
6. Dediu D. (2007). Non-spurious correlations between genetic and linguistic diversities in the context of human evolution (PhD Thesis, University of Edinburgh, Edinburgh, UK).  
<http://pubman.mpdl.mpg.de/pubman/item/escidoc:64356:7/component/escidoc:64357/DediuPhDThesis2007.pdf>
7. Greenberg J. (2000). *Indo-European and Its Closest Relatives: The Eurasiatic Language Family. Vol. I, Grammar*. Stanford University Press.

## ЛЕКЦІЯ 9-10

### КОГНІТИВНА ЛІНГВОКОМПАРАТИВІСТИКА: НОВА ТЕОРІЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ

#### Проблемно-дискусійні питання

1. Когнітивно-семантичні й ономаціологічні механізми реконструкції структур свідомості людини.
2. Методика реконструкції гештальтів.
3. Методика реконструкції фреймів / сценаріїв / інсайтів / калейдоскопів.
4. Методика реконструкції логічно-сконструйованих концептів.
5. Методика реконструкції матриць.
6. Методика реконструкції стереотипів.

#### Ключові слова:

#### основні терміни та поняття

когнітивна лінгвокомпаративістика, гештальт, фрейм, матриця, концепт, стереотип

## Література

1. Карасик В. И., Стернин И. А. (Ред.). (2005). *Антология концептов: в 2-х т. Парадигма*.
2. Богдан С. (1998). *Мовний етикет українців: традиції і сучасність* (Л. О. Пустовіт, Ред.) Рідна мова.
3. Корольова А. В. (2014). Когнітивна лінгвокомпаративістика: від реконструкції прамовних форм до реконструкції структур свідомості. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*, 17(2), 94–101.  
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu\\_fil\\_2014\\_17\\_2\\_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_fil_2014_17_2_14)



4. Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (с. 294–339). Академія.
5. Матвеева С. (2020). Лінгвістична реконструкція когнітивних структур у термінознаках. *Humanities Science Current*, 2(28), 72–78. DOI: 10.24919/2308-4863.2/28.208636
6. Шутова М. О. (2016). *Етнокультурні стереотипні портрети англійців і українців (когнітивно-ономасіологічна реконструкція фразеоформул)* (А. В. Корольова, Відп. ред.). Видав. центр КНЛУ.
7. Buffart H., Jacobs H. (2021). A Gestalt Theory Approach to Structure in Language. *Hypothesis and Theory*, 12, 1–25.
8. Jacques G., List J.-M. (2019). Why we need tree models in linguistic reconstruction (and when we should apply them). *Journal of Historical Linguistics*, 9(1), 128–167.
9. Weiss M. (2015). The comparative method. In C. Bower & B. Evans (eds.), *The Routledge handbook of historical linguistics*, 119–121. London: Routledge.

## **ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ЗАВДАННЯМИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

Самостійна робота студентів з дисципліни “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” організується за двома формами:

- позааудиторна самостійна робота студентів;
- аудиторна самостійна робота студентів.

**Перша форма – традиційна**, яка виконується самостійно у вільний від занять, зручний для студента час, як правило, поза аудиторією, однак, інколи, з урахуванням специфіки дисципліни – в читальному залі, комп’ютерному центрі тощо.

Самостійна робота над змістовим модулем передбачає виконання різних видів завдань (репродуктивних, за зразком, реконструктивно-варіативних, частково-пошукових, навчально-дослідних); контроль готовності студента до лекцій, семінарських занять, захист мультимедійних презентацій в режимі Power Point до тем, які виносяться на самостійне опрацювання.

**Друга форма самостійної роботи – аудиторна індивідуальна самостійна робота під керівництвом викладача**, під час виконання якої студент отримує методичну допомогу щодо її виконання (методичні рекомендації містяться у планах семінарських занять). Основні види самостійної роботи: консультації, індивідуальні навчальні завдання та інші види самостійної роботи, зазначені у планах семінарських занять.

# СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

## МЕТА І ЗАВДАННЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО МОВОЗНАВСТВА

### ПЛАН

1. Порівняльно-історичний метод: етапи та процедури порівняння генетично споріднених мов.

2. Стадіальна концепція розвитку мов Вільгельма фон Гумбольдта та його типологічна класифікація мов світу.

**Ключові слова та лінгвістичні поняття:** індоевропейські мови, порівняльно-історичний метод, генеалогічна класифікація мов, типологічна класифікація мов, стадіальна концепція розвитку мов, реконструкція прамови.

### ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Побудувати таблицю етапів і стадій розвитку мов світу, розроблених у праці “Про порівняльне вивчення мов стосовно різних епох їх розвитку” (1820 р.) Вільгельма фон Гумбольдта.

2. Побудувати порівняльну таблицю способів типологічних класифікацій мов світу братів Фрідріха та Августа Вільгельма Шлегелів, Августа Шлейхера, Вільгельма фон Гумбольдта. Визначити спільне та відмінне у підходах лінгвістів до морфологічної типології.

3. Проаналізувати походження слів: “око”, “вода”, “вогонь”, “дерево” і суміжних з ними понять (наприклад, для око – бачити, чути і т.д.) у виучуваних мовах (за матеріалами етимологічних джерел). Пояснити історичні зміни (фонетичні та історичні чергування).

4. Описати одну з неслов'янських мов за схемою, довівши прикладами зроблені висновки: за ступенем вокалічності; за способом вираження граматичного значення; за характером сполучення морфем.

### МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

На основі довідникового джерела (Селіванова О. О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Довкілля.) прокоментувати основні лінгвістичні поняття та ключові слова теми. Реконструкцію праформ здійснити за етимологічними джерелами (див. **Словники** 1–10).

### ЛІТЕРАТУРА

#### основна:

1. Глущенко В. А. (2016). Порівняльно-історичний метод в українському мовознавстві 20-х – 60-х рр. XIX ст. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Вип. 260. Т. 272. Філологія. Мовознавство, 21–26.

2. Гумбольдт В. фон. (1984). *О сравнительном изучении языков применительно к различным эпохам их развития*. <http://philologos.narod.ru/classics/humboldt.htm>

3. Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (сс. 24–40, 76–107). Академія.

**ДОДАТКОВА:**

1. Варбот Ж. Ж. *Таблицы межъязыковых фонетических соответствий*. [https://archive.org/details/B-001-004-157/table\\_praslav-slav/mode/1up](https://archive.org/details/B-001-004-157/table_praslav-slav/mode/1up)
2. Зализняк А. А. (2008). *Об исторической лингвистике*. <http://elementy.ru/lib/430714>

**СЛОВНИКИ:**

1. Левицкий В. В. (2010). *Этимологический словарь германских языков. Том I. Нова Книга*. <http://nk.in.ua/pdf/780r.pdf>
2. Лучик В. В. (2014). *Етимологічний словник топонімів України* (В. Г. Складенко, Відп. ред.). Академія. [https://chtyvo.org.ua/authors/Luchyk\\_Vasyl/Etymolohichnyi\\_slovyk\\_toponimiv\\_Ukrainy/](https://chtyvo.org.ua/authors/Luchyk_Vasyl/Etymolohichnyi_slovyk_toponimiv_Ukrainy/)
3. Мельничук О. С. (Гол. ред.). (2012). *Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 6: У–Я*. НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Наукова думка. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-0197-8/978-966-00-0197-8.pdf>

**СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2**  
**ЗІСТАВНЕ МОВОЗНАВСТВО ЯК НАУКА**  
**ТА ОСНОВИ ЗІСТАВНОГО МОВОЗНАВСТВА**  
**ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА**

**ПЛАН**

1. Зіставне мовознавство та лінгвістична типологія.
2. Зіставне мовознавство та характерологія.
3. Зіставне мовознавство та лінгвістика універсалій.
4. Проблема вибору *tertium comparationis*.
5. Лінгвістична типологія та її різновиди.

**Ключові слова та лінгвістичні поняття:** зіставне мовознавство, лінгвістична типологія, універсальна типологія, спеціальна типологія, структурна типологія, функціональна типологія, квантитативна типологія, ареальна типологія, характерологія, універсологія, універсалія, фреквенталія, мовний тип, тип у мові.

**ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:**

1. На основі способів виділення універсалій:

- за характером відношень;
- за їх маніфестацією;
- за функціями;
- за повторюваністю

дібрати приклади з різних мов світу, що ілюструють ці способи.

При аналізі прикладів спиратися на принципи науковців та аспекти їхніх досліджень.

2. Назвати наукові праці, в яких наявні різні погляди вчених на проблему типологічної класифікації мов світу та законспектувати (зацитувати) основні положення 2–3 першоджерел. Обґрунтувати переваги та недоліки опрацьованих класифікацій.

3. Виписати з тлумачного словника усі значення слова “тип”, з’ясувати особливості його вживання (Білодід І. К. (Ред.). (1970–1980). Словник української мови: в 11-ти т. Наукова думка).

4. Обрати *tertium comparationis* для коректного зіставлення лексичних одиниць зі значенням “емоції людини” в українській і виучуваній мові.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**  
**ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

1. При аналізі прикладів спиратися на принципи виділення універсалій різними науковцями.

2. Друге завдання представити у формі таблиці:

№	Вид типології	Представники	Назва першоджерела	Концептуальні положення	Переваги	Недоліки

3. Щодо третього завдання, то необхідно з усіх значень слова “тип” дібрати те, яке є дотичним до понять “мовний тип” і “тип у мові”.

4. Для виконання четвертого завдання необхідно залучити позиції М. П. Кочергана, В. М. Манакіна та інших учених до розуміння *tertium comparationis*.

## ЛІТЕРАТУРА

### основна:

1. Вежбицкая А. (2001). *Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики*. Языки славянской культуры.
2. Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (с. 7–64). Академія.
3. Манакин В. Н. (2004). *Сопоставительная лексикология*. Знання.
4. Мечковская Н. Б. (2003). *Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков*. Флинта: Наука.

### додаткова:

1. Гвишиани Н. Б. (2004). *Контрастивные исследования современных языков и корпусная лингвистика*. *Филологические науки*, 4, 59–70.
2. Загнітко А. П. (2007). *Сучасні лінгвістичні теорії*. ТОВ “Юго-Восток, Лтд”.
3. Селіванова О. О. (1999). *Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд)*. Видавництво Українського фітосоціологічного центру.

## СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3 ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ СИСТЕМИ РІЗНИХ МОВ

### ПЛАН

1. Принципи і методи зіставного дослідження лексикології.
2. Аспекти, одиниці та категорії зіставної лексикології: лексична семантика, сема, лексичне значення, зміст, ЛСГ, ЛСП.
3. Фонова лексика.
4. Слова-символи у різних мовах.
5. Міжмовна омонімія.
6. Специфіка переносних значень у різних мовах.
7. Безеквівалентна лексика.
8. Лексичні лакуни.

**Ключові слова та лінгвістичні поняття:** зіставно-типологічний метод у вивченні лексики різних мов, лексична семантика, сема, лексичне значення, зміст, ЛСГ, ЛСП, компонентний аналіз, поняття повної / часткової еквівалентності та безеквівалентності, гіперо-гіпонімія.

### ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. На основі теми магістерської роботи чи наукового дослідження укласти міні-словник ключових лінгвістичних термінів і ключових слів. Кожен лінгвістичний термін прокоментувати на основі різних словників лінгвістичних термінів.

Простежити, яке значення є основним (вноситься на першу позицію словникової статті), провести зіставлення у наведених тлумаченнях лінгвістичних термінів використаних вами словників. Відповіді прокоментувати власними висновками.

2. Зіставити лексико-семантичні системи української та виучуваної мови за такими критеріями:

- характер гіперо-гіпонімічних відношень між лексичними одиницями;
- специфіка слів-символів;
- ступінь міжмовної омонімії (наявність чи її відсутність);
- специфіка переносних значень у зіставляваних мовах;
- типи лексичних лакун.

### МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. При виконанні першого завдання спиратися на тлумачення термінів у роботі: Селіванова О. О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Довкілля, а також інших довідникових джерел, у тому числі й іншомовних.

Дані словників паспортизувати: вказати автора чи колектив авторів, повну назву, головного редактора (для колективної праці), місце видання, рік, сторінки словникових статей.

2. При підготовці другого завдання використовувати підручник: Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (с.107–260). Академія.

## ЛІТЕРАТУРА

### основна:

1. Анохіна Т. О. (2018). *Корпусний лакунікон англомовної та україномовної картин світу*. Сумський державний університет.
2. Апресян Ю. Д. (1995). *Лексическая семантика*. [http://genhis.philol.msu.ru/article\\_67.shtml](http://genhis.philol.msu.ru/article_67.shtml)
3. Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (с. 107–260). Академія.
4. Манакин В. Н. (2004). *Сопоставительная лексикология*. Знання.
5. Селіванова О. О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Довкілля.

### додаткова:

1. Арнольд И. В. (1984). Лексико-семантическое поле в языке и тематическая сетка текста. В П. Е. Бухаркин (Науч. ред.), *Семантика. Стилистика. Интертекстуальность* (с. 250–259). Издательство Санкт-Петербургского Государственного Университета.
2. Дяченко Л. М. (1997). Функціонально-семантична характеристика безеквівалентної та фонової лексики сучасної української мови (Дис. канд. філол. наук, Інститут української мови НАН України, Київ).

### Словники:

1. Лучик В. В. (2014). *Етимологічний словник топонімів України* (В. Г. Скляренко, Відп. ред.). Академія. [https://chtyvo.org.ua/authors/Luchyk\\_Vasyl/Etymolohichnyi\\_slovnyk\\_toponimiv\\_Ukrainy/](https://chtyvo.org.ua/authors/Luchyk_Vasyl/Etymolohichnyi_slovnyk_toponimiv_Ukrainy/)
2. Левицкий В. В. (2010). *Этимологический словарь германских языков: Том I*. Нова Книга. <http://nk.in.ua/pdf/780r.pdf>
3. Мельничук О. С. (Гол. ред.). (2012). *Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 6: У–Я*. НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Наукова думка. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-0197-8/978-966-00-0197-8.pdf>



## СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4 ТИПОЛОГІЯ МОВНИХ СИСТЕМ І ПІДСИСТЕМ

### ПЛАН

1. Структурний метод та його 4 методика (компонентний аналіз, дистрибутивний аналіз, аналіз за безпосередніми складниками, трансформаційний аналіз).
2. Фонетико-фонологічні системи і підсистеми різних мов.
3. Граматичні системи і підсистеми різних мов.
4. Фразеологічні системи і підсистеми різних мов.
5. Методика зіставно-типологічного аналізу мовних одиниць різних систем і підсистем.

**Ключові слова та лінгвістичні поняття:** мова і мовлення, синхронія і діахронія, мовний знак, система і структура мови.

### ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Навести приклади із магістерського дослідження з елементами застосування однієї з методик структурного методу. Якщо такий метод з його методиками не застосовано у магістерській роботі, то підготувати приклад проведення однієї з методик самостійно.

2. Укласти таблицю зіставлення фонетико-фонологічних систем і підсистем української та виучуваної вами мови.

3. Зіставити способи і засоби вираження граматичних категорій в українській та іноземній мові (виучуваній вами).

4. Зіставити по 5 фразеологізмів з різними компонентами семантики (соматичним, зоонімним, фітонімним, квантитативним, онімним) в українській та іноземній мові (виучуваній вами).

Зіставлення здійснювати відповідно до *tertium comparationis*, у ролі якої обрано:

- 1) буквальний переклад;
- 2) образне значення (фразеологічне значення).

### МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. При виконанні першого завдання можна використати приклади застосування структурного методу з його методиками:

<http://www.classes.ru/grammar/128.Arnold-research/html/8.html>

[http://www.classes.ru/grammar/128.Arnold-research/html/4\\_9.html](http://www.classes.ru/grammar/128.Arnold-research/html/4_9.html)

<http://www.classes.ru/grammar/146.Lyons/source/worddocuments/612.htm>

<http://lingvisticheskiy-slovar.ru/description/transformatsonnyi%20metod/648>

2. Для виконання другого завдання наводимо зразок таблиці:

	<b>Фонетико-фонологічні системи</b>	
	<b>українська мова</b>	<b>іноземна мова</b>
<b>Спільне для обох мов</b>	Напр.: <i>процеси асиміляції, редукації</i> (що під цими процесами розуміється, навести по 1 прикладу з обох мов)	
<b>Відмінне у кожній з мов</b>	Напр.: <i>українська фонетико-фонологічна система не має дифтонгів</i>	

3. Для виконання третього завдання наводимо зразок таблиці:

<b>Граматичні категорії</b>	<b>Українська мова</b>	<b>Іноземна мова</b>
Напр.: <i>категорія роду</i>	<i>чоловічий, жіночий, середній.</i> Назвати засоби вираження граматичних категорій (як виражається чоловічий, жіночий, середній рід в українській мові)?	Напр.: <i>французька мова: чоловічий та жіночий роди виражаються за допомогою артиклів un, une, le, la.</i>

4. При виконанні четвертого завдання користуватися такими фразеологічними словниками. Якщо виучуваною мовою є не англійська, то добирати приклади із фразеологічних словників інших мов.

## **ЛІТЕРАТУРА**

### **основна:**

1. Кочерган М. П. (2006). Основи зіставного мовознавства (с. 294–339). Академія.
2. Шутова М. О. (2016). *Етнокультурні стереотипні портрети англійців і українців (когнітивно-ономасіологічна реконструкція фразеоформул)* (А. В. Корольова, Відп. ред.). Видав. центр КНЛУ.

### **додаткова:**

1. Алефиренко Н. Ф. (2000). *Проблема фразеологического значения и смысла (в аспекте межуровневого взаимодействия)*. Издательство Астраханского государственного педагогического университета.
2. Забуранна О. В. (2003). Антропоцентризм фразеологічної семантики (на матеріалі фразеологічних одиниць української, перської, японської мов зі значенням відносного часу) (Автореф. дис. канд. філол. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ).

### **Словники:**

1. Удовиченко Г. М. (1984). *Фразеологічний словник української мови: у 2-х т.* Вища школа.

2. Білоноженко В. М. (Уклад.) (1990). *Фразеологічний словник української мови: у 2-х томах*. Наукова думка.

[http://chtyvo.org.ua/authors/Bilonozhenko\\_Vira/Frazeolohichnyi\\_slovnuk\\_ukrainsuk\\_r\\_movu/](http://chtyvo.org.ua/authors/Bilonozhenko_Vira/Frazeolohichnyi_slovnuk_ukrainsuk_r_movu/)

3. Cowie A. P. (1986). *Oxford dictionary of current idiomatic English*. Oxford university press.

## СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5 МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

### ПЛАН

1. Когнітивна лінгвокомпаративістика.
2. Принципи реконструкції картин світу носіїв різних мов.
3. Принципи реконструкції структур свідомості: концептів, фреймів, сценаріїв, матриць.
4. Типологія стереотипів.
5. Міжкультурний етикет.
6. Національно-культурна семантика різнорівневих мовних одиниць та їх значення для міжкультурного спілкування.

**Ключові слова та лінгвістичні поняття:** мовна картина світу, стереотип, гендерний стереотип, національно-культурна семантика, поняття міжкультурної етикетної поведінки, концепт, структура концепту, мовна особистість.

### Завдання для самостійної роботи:

1. Укласти таблицю “Типи стереотипної та етикетної поведінки носіїв української та іноземної (виучуваної вами мови)”.

2. Здійснити зіставний аналіз концептів “серце”, “краса”, “душа” у різних мовних картинах світу. Розкрити поняття мовної картини світу, поняття структури концепту, поняття мовної особистості.

3. Підготувати презентацію у режимі Power Point про те, які подарунки можна дарувати у різних країнах світу. Що ці подарунки означатимуть? Пояснити, з чим пов’язаний такий вибір, які культурні коди закодовані в цих подарунках.

## МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Для виконання першого завдання наводимо зразок таблиці:

№	Типологія стереотипів	Українська мова (приклад)	Іноземна мова (приклад)
1.	Культурні		
2.	Етикетні		
3.	Гендерні		

4.	Поведінкові		
5.	Мовні		
6.	Мовленнєві		

2. Зіставний концептуальний аналіз виконати за такою методикою:

1) проаналізувати етимологію слів-імен концептів;

2) визначити ядро концепту – його етимолого-діахронічний компонент, вказати, якими лексемами цей компонент представлений у зіставляваних мовах;

3) розкрити ціннісну складову (компонент) зіставляваних концептів, яка може бути представлена словами-символами, метафорами, стереотипними одиницями, культурно-маркованими лексемами;

4) вивити спільні та відмінні одиниці, що репрезентують зіставлявані концепти, які характеризуються образною семантикою. Це, як правило, можуть бути фразеологізми, прислів'я, приказки.

## ЛІТЕРАТУРА

### основна:

1. Богдан С. (1998). *Мовний етикет українців: традиції і сучасність* (Л. О. Пустовіт, Відп. ред.). Рідна мова.
2. Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (с. 294–339). Академія.

### додаткова:

1. Крысин Л. П. (2002). Лингвистический аспект изучения этностереотипов (постановка проблемы). *Встречи этнических культур в зеркале языка: в сопоставительном лингвокультурном аспекте* (с. 171–175). Наука.
2. Шутова М. О. (2016). *Етнокультурні стереотипні портрети англійців і українців (когнітивно-ономасіологічна реконструкція фразеоформул)* (А. В. Корольова, Відп. ред.). Видав. центр КНЛУ.
3. Фабіан М. П. (1998). Етикетна семантика в лексичних системах української, англійської та угорської мов (Дис. доктора філол. наук, Ужгородський державний університет, Ужгород).

## ПОЗААУДИТОРНА САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Індивідуальні та групові семестрові завдання для самостійної роботи студентів:

1.1. Виконання групових та індивідуальних проектів (мультимедійних презентацій в режимі Power Point) на запропоновану тематику з тих тем, які виносяться на самостійне опрацювання.

1.2. Творча презентація ключових положень наукових праць представників першого та другого покоління компаративістів, а також представників сучасного порівняльно-історичного і типологічного мовознавства.

### ТЕМАТИКА ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	Назва теми	Години
1	Процеси категоризації і концептуалізації світу у свідомості носіїв різних мов	4
2	Антропогенезна локалізація перших таксонів роду homo	4
3	Етапи зіставного аналізу	4
4	Склад і суперсегментні засоби	2
5	Методика зіставного дослідження словотвору	2 / 4
6	Аспекти і константи зіставного дослідження морфологічних систем	4
7	Способи вираження граматичних значень у мовах світу	2 / 4
8	Категорія роду в різних мовах світу	2 / 4
9	Категорія числа в різних мовах світу	2 / 4
10	Категорія відмінка в різних мовах світу	2 / 4
11	Обсяг словникового фонду мови	4
12	Типологічні відмінності у звуковій організації мови та їх можливі наслідки у граматиці, лексиці та віршуванні	2
13	Версії щодо часу виникнення, ареалу розселення та причин виживання першої людської популяції (колиски людства)	4
14	Соціальні та внутрішні передумови запозичень	2
15	Комунікативні ранги мов	2
16	Соціолінгвістичний зміст поняття “класична мова”	2
17	Етнічна та культурна двомовність	2
18	Спеціалізовані штучні мови	2
19	Діаспори і компактне проживання етномовних груп	4
20	Типологічні індекси Дж Грінберга	4
		60 / 80

Ці питання передбачають їх вивчення шляхом підготовки індивідуальних проектів у вигляді презентацій.

## АЛГОРИТМ ПІДГОТОВКИ ГРУПОВОГО ЧИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПРОЄКТУ (МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ У РЕЖИМІ POWER POINT)

Мультимедійна презентація у режимі Power Point повинна бути розрахована на 10–15 хвилин виступу студента(ів).

1. Перший слайд містить назву наукового проєкту, ПШБ, групу та факультет його виконавця(ів).

2. Другий слайд наочно представляє загальну постановку наукової проблеми та її актуальність для порівняльно-історичного і типологічного мовознавства.

3. Третій слайд презентує мету і основне наукове завдання.

4. Решта слайдів присвячені викладу основних положень досліджуваної наукової проблеми, обов'язково з ілюстрацією мовного матеріалу (щонайменше із 2 зіставлюваних мов).

5. Останній слайд наочно презентує основні наукові результати досліджуваної проблеми: спільне і відмінне у зіставлюваних мовах.

6. До мультимедійної презентації додається доповідь обсягом 2-3 сторінки тексту з такими параметрами: кегль – Times New Roman, розмір – 14, інтервал – 1,5, абзац – 1,25 см.

1.2. Творча презентація ключових положень наукових праць представників першого та другого покоління компаративістів, а також представників сучасного порівняльно-історичного і типологічного мовознавства та когнітивної лінгвокомпаративістики.

1.3. Укладання лінгвістичних задач та варіанти їх розв'язання.

### ПРИКЛАД

#### № 1

Осетинською мовою це слово звучить як “tas / tar”, перською – “tars”, таджицькою – “tars”, мовою хінді “dar”, індонезійською – “tasati”, а означає – “боятися”. Скориставшись словниками, доберіть їхній український “споріднений еквівалент”.

**Відповідь:** з індонезійської форми tasati < санскр. trasati українською мовою це слово означає “трусити” – той, хто трясеться від страху.

#### № 2

Замініть слова-запозичення питомою українською лексикою та встановіть мови, з яких походять ці запозичення:

інтенція, рецепція, фан, бренд, промоушн, памперс, трансформер, андеграунд, маркетинг, кастинг, пресинг, прайс-лист, дилер, трейдер, провайдер, спічрайтер, дайджест, плейер, скейтборд, котон, степлер.

**Відповідь:** *інтенція* – намір, задум; *рецепція* – сприйняття та переробки інформації; *фан* – шанувальник; *бренд* – торгова марка; *промоушн* – просування; *памперс* – підгузок; *трансформер* – конструктор, дитяча іграшка, яка може *набувати* різної форми; *андеграунд* – підземелля; *маркетинг* – торгівля, організація збуту товарів; *кастинг* – конкурс, підбір виконавців; *пресинг* – цілеспрямований вплив, тиск на кого-небудь; *прайс-лист* – довідник *цін* на різні види і сорти товарів; *дилер* – особа, що здійснює перепродаж товарів, продавець; *трейдер* – представник брокерської фірми; *провайдер* – той, хто надає фінансову підтримку і забезпечує виконання важливих дій; *спічрайтер* – той, хто складає тексти промов, виступів для державних діячів, політиків тощо; *дайджест* – друковане видання; *плейєр* – програвач; *скейтборд* – дошка для катання на скейті; *котон* – бавовна; *стиплер* – кінь, привчений до бігу або скачок по місцевості; *шейпінг* – гімнастика, що виконується під швидку музику.

### № 3

В англійській мові багато слів, які близькі за своїм значенням та написанням зі словами французької мови, до прикладу:

Франц. мова	Переклад	Англ. мова
<i>baume</i>	<i>бальзам</i>	<i>balm</i>
<i>champion</i>	<i>чемпіон</i>	<i>champion</i>
<i>faucon</i>	<i>сокіл</i>	<i>falcon</i>
<i>incident</i>	<i>подія, пригода</i>	<i>incident</i>
<i>court</i>	<i>двір</i>	<i>court</i>
<i>page</i>	<i>сторінка</i>	<i>page</i>

Доберіть англійські еквіваленти до зазначених французьких слів:

Франц. мова	Переклад	Англ. мова
<i>changer</i>		
<i>adresser</i>		
<i>fausse</i>		
<i>paume</i>		
<i>charmer</i>		
<i>trembler</i>		

**Відповідь:**

Франц. мова	Переклад	Англ. мова
<i>changer</i>	змінювати	to change
<i>adresser</i>	звертатися	to address
<i>fausse</i>	хибний, помилковий	false
<i>paume</i>	долоня	palm
<i>charmer</i>	зачаровувати	to charm
<i>trembler</i>	дрижати	to tremble

1.5. Робота з пошуковими системами мережі Інтернет для огляду сучасних найновіших праць, виконаних у сфері порівняльно-історичного і типологічного мовознавства: монографії, основний зміст кандидатських та докторських дисертацій, автореферати.

Режим доступу: <http://www.dissercat.com/catalog/filologicheskie-nauki/yazykoznanie>

**Указати тему змістового модуля, у контексті якого виконане наукове дослідження.**



# ПРИКЛАД МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ТА КРИТЕРІЇ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

## Модульна контрольна робота з порівняльно-історичного та типологічного мовознавства (1 курс другий рівень вищої освіти)

### Варіант 1

**Завдання I.** Дайте відповідь на запитання тесту, виберіть варіант правильної відповіді, поряд з номером запитання виберіть літеру своєї відповіді.

1. Ареальна лінгвістика вивчає:

- а) територіально споріднені мови;
- б) генетично споріднені мови;
- в) неспоріднені мови;
- г) різноструктурні мови.

2. Кому належить перша спроба типологічної (морфологічної) класифікації мов:

- а) Б. Уорфу;
- б) В. фон Гумбольдту;
- в) братам Шлегелям;
- г) Л. Вайсгерберу.

3. Метод, за допомогою якого здійснюється реконструкція прамовних станів, – це:

- а) зіставний;
- б) зіставно-типологічний;
- в) відносної хронології;
- г) порівняльно-історичний.

4. Перша праця в історії компаративістики, де була розроблена методика реконструкції і встановлено поняття “прамова”, має назву:

- а) “Компендіум порівняльної граматики індоєвропейських мов”;
- б) “Німецька граMATика”;
- в) “Порівняльна граMATика індоєвропейських мов”;
- г) “Про порівняльне вивчення мов стосовно різних епох їхнього розвитку”.

5. Створене у V ст. до н. е. “Восьмикнижжя” Паніні належить:

- а) китайському мовознавству;
- б) індійському мовознавству;
- в) класичному мовознавству;
- г) арабському мовознавству.

6. До акцентних мов належать:

- а) монгольські й тюркські;
- б) слов'янські;
- в) германські;
- г) скандинавські.

7. На основі співвідношення голосних і приголосних звуків мови поділяють на:

- а) вокалічні та консонантні;
- б) акцентні й тональні;
- в) синхронічні та діахронічні;
- г) вільні та зв'язані.

8. Сукупність прийомів дослідження мови шляхом її системного зіставлення з іншою мовою з метою виявлення її специфіки на тлі спільних характеристик називається:

- а) порівняльно-історичним методом;
- б) структурним методом;
- в) зіставно-типологічним методом;
- г) описовим методом.

9. Основною одиницею контрастивної лексикології є:

- а) грамема;
- б) лексема;
- в) морфема;
- г) фонема.

10. За характером сполучення морфем виучувана вами іноземна мова належить до:

- а) інкорпоруючих мов;
- б) аглютинативних мов;
- в) ізолюючих мов;
- г) флективних.

11. За принципом генетичного споріднення мови об'єднуються у:

- а) мовні союзи;
- б) мовні сім'ї;
- г) мовні ареали.

**Завдання II.** *Зіставте способи та засоби вираження аналітизму і синтетизму в українській та англійській мовах (або іншій виучуваній мові).*

**Завдання III.** Представити послідовний алгоритм застосування у дослідженні: порівняльно-історичного методу, зіставно-типологічного методу, методу лінгвістичної географії, концептуального аналізу, методу

фреймового моделювання, методу реконструкції стереотипів (продемонструвати на прикладах із залученням даних відповідних словникових та інших ілюстративних джерел).

## **КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО**

Модульна контрольна робота включає 3 завдання, з яких кожне оцінюється за наступними критеріями. Відповідь на кожне завдання модульної контрольної роботи оцінюється за 50-бальною шкалою.

45–50 балів виставляються за максимально правильні відповіді (дві неправильні) за тестовими запитаннями для 1 завдання, вичерпну, змістовну, логічну та послідовну за викладом відповідь, що містить самостійні судження та демонструє здатність творчого розв'язання 2 завдання та правильний аналіз фактичного матеріалу відповідно до обраного методу – для 3 завдання.

38–44 бали виставляються за умови, що 3-4 відповіді неправильні для 1 завдання, повна, змістовна, послідовна, але містить незначні помилки у відповіді на теоретичне питання другого завдання, рівень самостійності суджень недостатній, містяться помилки у виконанні аналізу фактичного мовного матеріалу (3 помилки).

30–37 балів виставляються за умови, що більше 5 відповідей є неправильними для 1 завдання, відповідь неповна, схематична, є помилки в розкритті теоретичного питання – для 2 завдання, наявні помилки (більше 3) у виконанні аналізу фактичного мовного матеріалу.

0–29 балів і менше виставляється за умови більшості неправильних відповідей (більше половини) для 1 завдання, відсутності вичерпаної відповіді на теоретичне питання, наявності значної кількості неточностей і фактологічних помилок, що свідчить про поверховість знань студента, невміння виконати аналіз фактичного мовного матеріалу.

Максимальна кількість балів за виконану МКР становить 50.

### **Ці оцінки трансформуються в рейтингові бали у такий спосіб:**

“5” – 50 балів;

“4” – 40 балів;

“3” – 30 балів;

“2” – 20 балів.

**Неявка** на МКР – 0 балів.

## СПИСОК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК

1. Лінгвістичний компаративізм: структура та етапи розвитку.
2. Типологічна класифікація мов.
3. Гіпотези локалізації перших представників роду homo та проблеми походження людської мови (глотогенез: моногенез і полігенез).
4. Сучасні версії походження індоєвропейців та імовірні території їхньої локалізації за даними палеолінгвістики.
5. Ностратична лінгвістика: метод діахронічної інтерпретації етимона I ступеня (ностратичного).
6. Рівневі типології мов світу та їхні завдання.
7. Когнітивна лінгвокомпаративістика: нова теорія реконструкції.
8. Структурна типологія мов. Типологія мовних рівнів.
9. Фонетична типологія. Типологія консонантних та вокалічних систем.
10. Типологія просодичних систем. Інтонаційно-ритмічна своєрідність мов.
11. Морфологічна типологія. Типологія граматичних категорій.
12. Лексична типологія мов. Семантична типологія.
13. Безеквівалентна лексика. Лексичні лакуни.
14. Омонімія й омографія. Міжмовна омонімія.
15. Полісемія. Специфіка переносних значень.
16. Типи міжмовних співвідношень фразеологізмів. Національна специфіка фразеологізмів.
17. Типологічні закономірності в синтаксисі. Типологія порядку слів. Типологія речення.
18. Соціальна типологія мов.
19. Функціональна різноманітність мов. Комунікативні ранги мов.
20. Типологія літературних мов.
21. Типологія мовних ситуацій.
22. Етнічна і культурна двомовність.
23. Допоміжні міжнародні мови та їх типи. Три класи допоміжних мов.
24. Типи мовних стратегій у регулюванні взаємодій етносів і мов. Основні напрями мовної політики.
25. Типологія літературних мов, фактори типологічної своєрідності літературних мов.
26. Генеалогічна подібність та мовна сім'я.
27. Ареальні і типологічні підходи до дослідження мови.
28. Основні категорії лінгвістики універсалій. Принципи систематизації універсалій. Види універсалій за ступенем універсальності та за логічною формою.
29. Семіотичні універсалії. Мовні та мовленнєві універсалії. Статичні та динамічні універсалії.
30. Метод вивчення масового споріднення мов.
31. Порівняльно-історичний метод: етапи та процедури порівняння генетично споріднених мов.

32. Стадіальна концепція розвитку мов Вільгельма фон Гумбольдта та його типологічна класифікація мов світу.
33. Зіставне мовознавство як наука та основи зіставного мовознавства як навчальна дисципліна.
34. Зіставне мовознавство та лінгвістична типологія. Зіставне мовознавство та характерологія.
35. Зіставне мовознавство та лінгвістика універсалій. Проблема вибору *tertium comparationis*. Лінгвістична типологія та її різновиди.
36. Лексико-семантичні системи різних мов.
37. Принципи і методи зіставного дослідження лексикології. Аспекти, одиниці та категорії зіставної лексикології: лексична семантика, сема, лексичне значення, зміст, ЛСГ, ЛСП.
38. Фонова лексика. Слова-символи у різних мовах.
39. Типологія мовних систем і підсистем.
40. Структурний метод та його 4 методики (компонентний аналіз, дистрибутивний аналіз, аналіз за безпосередніми складниками, трансформаційний аналіз).
41. Фонетико-фонологічні системи і підсистеми різних мов.
42. Граматичні системи і підсистеми різних мов.
43. Фразеологічні системи і підсистеми різних мов.
44. Методика зіставно-типологічного аналізу мовних одиниць різних систем і підсистем.
45. Міжкультурна комунікація.
46. Принципи реконструкції картин світу носіїв різних мов: мовної, концептуальної, наукової тощо.
47. Принципи реконструкції структур свідомості: концептів, фреймів, сценаріїв, матриць, стереотипів.
48. Типологія стереотипів.
49. Міжкультурний етикет.
50. Національно-культурна семантика різнорівневих мовних одиниць та їх значення для міжкультурного спілкування.

Відмітка про залік у національній шкалі (“зараховано”, “не зараховано”) та оцінка в шкалі ЄКТС виставляється на підставі семестрового рейтингового бала студента за дисципліну таким чином:

90 – 100 балів	– A
82 – 89 балів	– B
75 – 81 бал	– C
66 – 74 бали	– D
60 – 65 бали	– E
40 - 59 балів	– FX
39 балів і нижче	– F

Студенти, які мають семестровий рейтинговий бал з дисципліни **60 і вище**, отримують відмітку про залік “зараховано” і відповідну оцінку в шкалі ЄКТС без складання заліку.

Студенти, які мають семестровий рейтинговий бал з дисципліни **59 і нижче**, складають залік і в разі успішного складання їм виставляється відмітка про залік “зараховано” в національній шкалі, а в шкалі ЄКТС – **E** та бал **60**. Якщо студент під час заліку отримав відмітку про залік “не зараховано”, то йому в залікову відомість виставляється відмітка про залік “не зараховано” в національній шкалі, оцінка **FX** – у шкалі ЄКТС та його семестровий рейтинговий бал за дисципліну.

Дисципліни за вибором Університету і за вільним вибором студента циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки, курси за вибором, спецкурси, навчальні дисципліни, з яких передбачено **лише лекційні заняття і підсумковий контроль у формі заліку**, оцінюються таким чином. Вивчення кожної зазначеної дисципліни завершується написанням студентами модульної контрольної роботи, під час якої перевіряється засвоєння студентами програмного матеріалу курсу, винесеного як на аудиторну, так і на самостійну роботу. Модульна контрольна робота (МКР) оцінюється у 100-бальній шкалі. Для цього кожне питання МКР оцінюється у 4-бальній шкалі (“відмінно” (“5”), “добре” (“4”), “задовільно” (“3”), “незадовільно” (“2”)), потім встановлюється середнє арифметичне з цих оцінок з округленням до десятої частки. Середньоарифметичне значення помножується на **20**. Результат є семестровим рейтинговим балом у 100-бальній шкалі, якому відповідає оцінка за шкалою ЄКТС:

90 – 100 балів	– A
82 – 89 балів	– B
75 – 81 бал	– C
66 – 74 бали	– D
60 – 65 бали	– E
40 - 59 балів	– FX
39 балів і нижче	– F

Студенти, які мають семестровий рейтинговий бал з дисципліни **60 і вище**, отримують відмітку про залік **“зараховано”** і відповідну оцінку в шкалі ЄКТС без складання заліку. Студенти, які мають семестровий рейтинговий бал з дисципліни **59 і нижче**, складають залік і в разі успішного складання їм виставляється відмітка про залік **“зараховано”** в національній шкалі, а в шкалі ЄКТС – **Е** та бал **60**. Якщо студент під час заліку отримав відмітку про залік **“не зараховано”**, то йому в залікову відомість виставляється відмітка про залік **“не зараховано”** в національній шкалі, оцінка **FX** – у шкалі ЄКТС та його підсумковий рейтинговий бал за дисципліну.

## СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

### Основна:

1. Глущенко В. А. (2016). Порівняльно-історичний метод в українському мовознавстві 20-х – 60-х рр. XIX ст. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Вип. 260. Т. 272. Філологія. Мовознавство, 21–26.
2. Залізник Л. Л. (2005). *Археологія України*. Либідь.
3. Капранов Я. В. (2017). Методи виявлення ступенів споріднення мов. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов*. Вип. 16, 113–125. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu\\_9\\_2017\\_16\\_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_9_2017_16_16)
4. Корольова А. В. (2014). Когнітивна лінгвокомпаративістика: від реконструкції прамовних форм до реконструкції структур свідомості. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*, 17(2), 94–101. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl\\_u\\_fil\\_2014\\_17\\_2\\_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_fil_2014_17_2_14)
5. Корунець І. В. (2003). *Порівняльна типологія англійської та української мов*. Нова Книга.
6. Кочерган М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства* (сс. 294–339). Академія.
7. Матвеева С. (2020). Лінгвістична реконструкція когнітивних структур у термінознаках. *Humanities Science Current*, 2(28), 72–78. DOI: 10.24919/2308-4863.2/28.208636
8. Мосенкис Ю. Л. (2007). Общемировой праязык: история вопроса и постановка проблемы. *Происхождение языка и культуры: древняя история человечества*, 1(1), 5–13.
9. Школяренко В. І. (2019). *Актуальні питання сучасної лінгвістики: порівняльно-історичний, лінгвокультурологічний і комунікативно-прагматичний аспекти*. СумДПУ імені А. С. Макаренка.
10. Шутова М. О. (2016). *Етнокультурні стереотипні портрети англійців і українців (когнітивно-ономасіологічна реконструкція фразеоформул)* (А. В. Корольова, Відп. ред.). Видав. центр КНЛУ.
11. Buffart H., Jacobs H. (2021). A Gestalt Theory Approach to Structure in Language. *Hypothesis and Theory*, 12, 1–25.
12. Jacques G., List J.-M. (2019). Why we need tree models in linguistic reconstruction (and when we should apply them). *Journal of Historical Linguistics*, 9(1), 128–167.
13. Kortlandt F. (2018). The Expansion of the Indo-European Languages. *Journal of Indo - European Studies*, 46(1/2), 219–231.
14. List J.-M. (2014). *Sequence comparison in historical linguistics*. DUP.
15. List J.-M. (2016). Beyond cognacy: historical relations between words and their implication for phylogenetic reconstruction. *Journal of Language Evolution*, 1(2), 119–136.
16. Weiss M. (2015). The comparative method. In C. Bowerman & B. Evans (eds.), *The Routledge handbook of historical linguistics*, 119–121. Routledge.



### Додаткова:

1. Гвишиани Н. Б. (2004). Контрастивные исследования современных языков и корпусная лингвистика. *Филологические науки*, 4, 59–70.
2. Капранов Я. В. (2017). Гіпотетичні версії щодо географічної локалізації ностратичної прамови. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 17, 140–153.
3. Карпенко У. А. (2013). *Трансляция смысла и трансформация значений первокожня*. Освіта України.
4. Карпенко Ю. О. (2009). *Вступ до мовознавства* (2-е вид.). Академвидав.
5. Манакин В. Н. (2004). *Сопоставительная лексикология*. Знання.
6. Мечковская Н. Б. (2003). *Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков*. Флинта: Наука.
7. Beekes R. S. P. (2011). *Comparative Indo-European Linguistics : An introduction* (2nd edition). John Benjamins Publishing Company.
8. Bomhard A. R. (1995). *Indo-European and the Nostratic Hypothesis : History of Research, Current Trends, and Future Prospects*. Boston, Massachusetts. USA.
9. Bomhard A. R., Kerns J. C. (1994). *The Nostratic Macrofamily : A Study in Distant Linguistic Relationship*. Trends in Linguistics, Studies and Monographs 74. Mouton de Gruyter.
10. Bouckaert R. et al. (2012). Mapping the origins and expansion of the Indo-European language family. *Science*, 337(6097), 957–960.
11. Dolgopolsky A. (2005). Nostratic grammar: synthetic or analytic? *Aspects of Comparative Linguistics*, 1, 13–38.
12. Greenhill S. J. (2011). Levenshtein distances fail to identify language relationships accurately. *Computational Linguistics*, 37(4), 689–698.

### Програмні засоби, Інтернет-ресурси, платформи:

1. Лучик В. В. (2014). Етимологічний словник топонімів України (В. Г. Скляренко, ідп. ред.). Академія.  
[https://chtyvo.org.ua/authors/Luchyk\\_Vasyl/Etymolohichnyi\\_slovyk\\_toponimiv\\_Ukrainy/](https://chtyvo.org.ua/authors/Luchyk_Vasyl/Etymolohichnyi_slovyk_toponimiv_Ukrainy/)
2. Левицкий В. В. (2010). Этимологический словарь германских языков. Том I. Нова Книга. <http://nk.in.ua/pdf/780r.pdf>
3. Мельничук О. С. (Гол. ред.). (2012). Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 6: У–Я. НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Наукова думка. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-0197-8/978-966-00-0197-8.pdf>
4. Старостин С. А., Старостин Г. С. (2006–2013). Глобальная лексикостатистическая база данных “Вавилонская Башня”. <http://starling.rinet.ru/>
5. Гумбольдт В. фон. (1984). *О сравнительном изучении языков применительно к различным эпохам их развития*. <http://philologos.narod.ru/classics/humboldt.htm>
6. Український лінгвістичний портал. <http://ulif.org.ua>